

Inhoud

Woord vooraf	7
1 Wat is muziek?	11
2 Hoe spreekt de Bijbel over muziek?	17
3 Stemmen uit de kerkgeschiedenis	35
4 Contouren van een bijbelse visie op muziek ..	69
5 De invloed van muziek op het geloofsleven ...	82
6 De invloed van muziek op het dagelijks leven ...	89
7 Klinkt er muziek in de eeuwigheid?	98
Noten	107
Beknopte literatuurlijst	115

Woord vooraf

Dit boek dankt zijn ontstaan en bestaan aan een verzoek van de redactie van de Artios-reeks om het te schrijven. Hoewel er al veel over muziek geschreven is, lijkt het mij goed dat er een hedendaags boek over dit onderwerp verschijnt. Wij hebben allemaal op de een of andere manier met muziek te maken, zeker onze jongeren, en het is goed om grondig te bestuderen wat het Woord van God over dit onderwerp te zeggen heeft. Hoe spreekt de Bijbel over muziek en wat kunnen wij daarvan leren voor het luisteren naar muziek en het maken ervan? Het blijkt dat er in de Bijbel heel wat gezegd wordt over muziek. We zullen het nagaan en proberen er iets van te leren voor vandaag.

Wij zijn natuurlijk niet de eersten die iets van muziek vinden en een bepaalde omgang met muziek hebben. In onze bezinning op een bijbelse visie op muziek willen we ook luisteren naar stemmen uit de kerk der eeuwen, in het verleden en in het heden. Dat kan uiteraard alleen summier, maar ik hoop dat we ook daarvan zullen leren.

De hoofdstukken 1-4 vormen de basis en het kader voor de hoofdstukken 5 en 6, waar ingezoomd wordt op de plaats van muziek in het dagelijks leven. Er wordt in de eerste vier hoofdstukken veel informatie geboden, maar ik hoop dat de lezer die eerst tot zich zal nemen voordat hij zich gaat bezinnen op de toepassing ervan in de praktijk van elke dag.

Het boek eindigt met de overdenking van de vraag of er in de eeuwigheid ook muziek klinkt of dat het in de hemel en op de nieuwe aarde stil is aan klanken.

Uiteraard besef ik goed dat het laatste woord over dit onderwerp nog lang niet gezegd is en waarschijnlijk ook nooit gezegd zal worden. Dit boek is niet meer dan een poging om nog eens na te denken over een bijbelse visie op muziek.

Het leek mij goed om voordat dit boek gepubliceerd zou worden, het manuscript te laten lezen door een aantal mensen met vakkennis op dit gebied en om hun commentaar te vragen. Jaco van der Knijff, Dick Sanderman en Jan Smelik waren zo vriendelijk daar de tijd voor te nemen. Zij hebben mij erg geholpen met hun opmerkingen, aanvullingen en verbeteringen. Ik heb ze in het boek verwerkt, waardoor de inhoud aanmerkelijk verbeterd is. Ik bedank hen hartelijk voor hun bijzonder op prijs gestelde medewerking.

Aan het gedeelte over Kohlbrugge in hoofdstuk 3 heeft Kohlbrugge-kenner Hendries Boele een belangrijke bijdrage geleverd. Hij reikte een aantal ongepubliceerde brieven van de pastor van Elberfeld aan met informatie die bij weinigen bekend is en mij erg heeft verrast. Ik dank Hendries daar hartelijk voor.

Ook de redactieleden van de Artios-reeks lazen mee en hebben mij gediend met hun waardevolle opmerkingen. Die heb ik zo goed mogelijk proberen te verwerken.

Ik heb dankbaar gebruikgemaakt van literatuur over dit onderwerp. Dat heb ik gedaan zoals ik dat bij het maken van mijn preken ook doe. Eerst maak ik een preek en daarna pak ik er commentaren, preken en meditaties van anderen bij om te kijken of het klopt wat ik gevonden heb in de Schrift en of er verbeteringen, aanvullingen of correcties nodig zijn. Het bleek bij het schrijven van dit boek goed te werken.

Niet alleen in het tweede hoofdstuk, maar in elk hoofdstuk van het boek willen we samen eerst naar het Woord van God luisteren. Daarom begint ieder hoofdstuk met een korte bijbelstudie. De tekst van de Bijbel die ik gebruik heb, is de Herziene Statenvertaling.

Zo stuur ik mijn eerste boek de wereld in om de vrucht van mijn studie en bezinning met anderen te delen. Ik vind het spannend. Tegelijk vind ik het mooi. In dit boek komen twee dingen samen die een belangrijk onderdeel van mijn leven vormen. Deze pennenvrucht is een samengaan van mijn professie: het wondere ambt van dienaar van het Woord en van mijn hobby: het bezig zijn met muziek door ernaar te luisteren of het te spelen op het orgel. Van jongs af aan hebben theologie en muziek mijn grote belangstelling gehad. Door de jaren heen ben ik er op allerlei manieren mee bezig geweest. In de studie die u nu in handen hebt, komen veel dingen samen.

Ik hoop dat ik eerbiedig geluisterd heb naar het Woord van God, dat mij lief is. Ik hoop dat ik evenwichtig over het onderwerp van dit boek heb nagedacht en geschreven. Ik hoop dat u wat aan het resultaat van mijn studie en bezinning zult hebben en dat u uw winst ermee zult kunnen doen.

Ik draag dit boek op aan mijn lieve vrouw en aan onze geliefde kinderen en kleinkinderen. Zij betekenen veel voor mij en samen met hen deel ik het leven dat God ons geeft. Voor verschillenden van ons neemt muziek daarin een belangrijke plaats in. Ik ben dankbaar voor wat mijn gezin voor mij betekent en ben blij dat ik dat ook op deze manier kan uiten.

C.J. Droger
november 2019

1

Wat is muziek?

Nu dan, breng een harpspeler bij mij. En toen de harpspeler ging spelen, gebeurde het dat de hand van de HEERE over hem kwam ... - 2 Koningen 3:15

Het gaat in het bovenstaande citaat over de profeet Elisa. Joram, de koning van Israël, en Josafat, de koning van Juda, zijn samen op oorlogspad gegaan. Mesa, de koning van Moab, is schatplichtig aan het Tienstammenrijk Israël, maar als koning Achab gestorven is, denkt hij een punt te kunnen zetten achter de enorme jaarlijkse schatting die hij moet leveren (vs. 4). Dat laat de opvolger van Achab, zijn zoon Joram, niet over zijn kant gaan en hij brengt gelijk een groot leger op de been. Hij vraagt de medewerking van de koning van het Tweestammenrijk Juda en die is graag bereid om Joram te helpen. Als de twee legers met hun koningen ten strijde trekken, komen ze snel in de problemen. Er blijkt op een bepaald moment geen water meer te zijn voor het leger en het meegevoerde vee. Het is Josafat die vraagt om een profeet van de HEERE en zo komt Elisa het legerkamp binnen. Deze profeet geeft duidelijk aan dat hij eigenlijk niet van plan is iets te zeggen in de Naam van de HEERE, maar de aanwezigheid van Josafat brengt hem op andere gedachten. Voordat hij echter een profetie zal uitspreken, vraagt Elisa om

een harp speler. Blijkbaar is er in het leger iemand die op de harp kan spelen en heeft hij zijn harp bij zich. Tijdens het harpspel gebeurt er iets bijzonders. De hand van de HEERE komt over Elisa en dan kan hij zeggen wat God gaat doen en wat de koningen daarom moeten laten doen.

We zien hier dat muziek een bijzondere werking kan hebben. We stellen vast dat God muziek gebruiken kan en dat onder de klanken van (in dit geval) een harp, er iets bijzonders kan gebeuren. Dat brengt ons bij de eerste vraag waarover we willen nadenken: wat is muziek?

Het is de vraag of dat wel te omschrijven valt. Ik heb het idee dat het ongeveer hetzelfde is als omschrijven wat liefde is. Is dat onder woorden te brengen? Gezien de vele boeken, liederen en liedjes over de liefde blijkt dat niet mee te vallen. Dat ervaar ik ook als het gaat over muziek.

Definities van muziek

Laten we beginnen bij het woordenboek van Van Dale. Daar worden onder het lemma 'muziek' zeven betekenissen gegeven:

1. het kunstzinnig ordenen van klanken (toonkunst);
2. voortbrengselen der toonkunst;
3. uitvoering van muziekstukken, weergave daarvan;
4. geheel van samenklinkende geluiden (al of niet aangenaam); melodie;
5. geschreven of gedrukt stuk met muzikale tekens (muziekboek, bladmuziek);
6. zij die muziek maken, de muzikanten;
7. muziekmaatschappij.

In het *Van Dale pocketwoordenboek Nederlands* staat bij ‘muziek’:

1. geluid, voortgebracht door de menselijke stem of door instrumenten omwille van (de schoonheid van) dat geluid zelf;
2. personen die muziek maken;
3. geschreven of gedrukte muziek.

In een ander woordenboek las ik bij het lemma ‘muziek’:

1. klanken die volgens een bepaald systeem gecombineerd zijn, vooral bedoeld om mooi te klinken, voortgebracht door de menselijke stem en/of muziekinstrumenten.
2. geschreven of gedrukte tekens daarvoor.¹

Wat muziek teweegbrengt

Laat ik het nu met eigen woorden proberen te zeggen. Muziek is het produceren van klank die via onze oren wordt opgevangen en zo door ons wordt waargenomen. Die klank wekt vervolgens meestal iets in ons op. Dat kan een gevoel zijn van ontroering, rust, onrust, ontzetting, afschuw. Bestaat de klank uit woorden of worden de woorden gedragen door klank, dan kan dat in ons hart ook gevoelens wakker roepen. De woorden kunnen ons raken, troosten, ons geloofsleven verdiepen. De oude berijming van Psalm 147 zegt dat psalmen ons hart kunnen treffen. Augustinus was tot tranen toe geroerd, toen hij in de kathedraal van Milaan liederen hoorde zingen.

De klank die in muziek wordt voortgebracht, kan op verschillende manieren worden geproduceerd. Je zou kunnen zeggen dat het zingen van vogels ook een soort muziek is. Martinus Nijhoff heeft gezegd: ‘Wie oor heeft om te horen, hoort muziek

in de natuur.²² Dit doet denken aan Hooglied 2:12, waar staat: ‘De bloemen laten zich zien op het land, de zangtijd is aangebroken, het koeren van de tortelduif wordt in ons land gehoord.’

Het meest bijzondere muziekinstrument is de menselijke stem. Het voert te ver om hier uit te leggen hoe onze stem werkt, maar dat de mens kan zingen, is heel bijzonder. Naast de menselijke stem zijn er tal van muziekinstrumenten. Door de eeuwen heen zijn er steeds meer bijgekomen. Allemaal met hun eigen klankkleur (timbre). Geen twee instrumenten klinken gelijk en als dat wel zo is, kun je ze nog op een verschillende manier bespelen. En dan is er ook nog een verschillend toonbereik (laag of hoog of van laag tot hoog).

Er zijn blaasinstrumenten en snaarinstrumenten, slaginstrumenten en toetsinstrumenten. Er zijn solo-instrumenten en een kerkorgel heeft als het ware een heel orkest in zich. En dan zijn er eindeloze mogelijkheden om instrumenten samen te laten spelen. Een mogelijkheid is ook om instrumentale muziek te combineren met zang. Dat kan met een solozanger zijn, maar ook met een koor of een gemeente. Het volume van de klank kan variëren. Binnen de muziek is er de variatie van de zachte klank van een clavichord tot het overweldigende geluid van een groot symfonieorkest of van een omvangrijk kerkorgel. En dan zijn er ook nog de verschillende stemmingen. Ik bedoel daarmee de verhouding tussen twee tegelijk aangeslagen of gespeelde tonen. Er zijn vele variaties in. Kortom: muziek is een wonderlijk fenomeen. Je kunt er eindeloos mee variëren.

Muziek is ook een bijzonder verschijnsel. Je kunt je gevoelens erin kwijt, je kunt gevoelens of een bepaalde boodschap ermee uit- en overdragen, je kunt er een bepaald gevoel mee proberen op te wekken. In de barok was men van het laatste heel goed op de hoogte en in goede muziek uit de barok wordt daarom

gestreefd naar een bepaald effect bij de luisteraar. Een meester op dat gebied was Johann Sebastian Bach (1685-1750). Wie oor heeft gekregen voor zijn koormuziek, wordt telkens getroffen door de manier waarop hij (bijbel)teksten verklankt en door wat dat in en bij je oproept.

Muziek kan je ook geestelijk verder helpen. In bovenstaande bijbeltekst zien we dat de HEERE muziek inschakelt bij het overbrengen van Zijn woord aan Elisa. Het is mijn stellige overtuiging dat Hij muziek nog steeds in het leven van Zijn kinderen gebruikt om hen te onderwijzen, te troosten en te bemoedigen. In het leven met God heeft muziek echt een toegevoegde waarde.³ Luther had gelijk toen hij schreef: 'Ik houd van muziek. Het is een geschenk van God, ze verheugt de harten, ze verjaagt de duivel en geeft onschuldige vreugde. Door muziek verdwijnen toorn, begeerte en hoogmoed. Ik geef muziek de eerste plaats na de theologie.'⁴ In hoofdstuk 3 meer hierover.

De praktijk laat zien dat wat voor muziek geldt, voor meer dingen in het leven van toepassing is. Het kan op een goede manier gebruikt worden, maar ook op een verkeerde manier. De uitvinding van de boekdrukkunst liet dat al zien. Er is gezegd dat die uitvinding een stap naar de hemel is geweest, maar ook een stap naar de hel. De Reformatie heeft erg geprofiteerd van deze uitvinding, maar in dezelfde tijd verschenen er ook andere publicaties die de verspreiding van de Reformatie danig in de weg hebben gestaan. Hetzelfde zou je vandaag van de sociale media kunnen zeggen. Je kunt er prima gebruik van maken, maar laten we de schaduwzijden niet negeren.

Dat geldt ook voor de muziek. Er is veel goede muziek waarvan we kunnen genieten en die ons geestelijk kan weldoen en verrijken. Daarnaast bestaat er andere muziek waarvan dat laatste helaas niet gezegd kan worden. Te denken is bijvoorbeeld aan bepaalde klassieke muziek die gecomponeerd is na de

Verlichting. Vooral sinds het begin van de vorige eeuw heeft de satan beslag gelegd op de lichte muziek en die uitgebouwd tot een medium waarmee hij miljoenen mensen beïnvloedt en in zijn macht houdt. Ik kom daar in hoofdstuk 6 op terug.

Samenvatting

Muziek is een wonderlijk en bijzonder fenomeen. Zij heeft invloed op ons leven en zij doet wat met ons. Zij kan in onze ziel een gevoelige snaar raken. De Heilige Geest kan muziek zegenrijk gebruiken in mensenlevens.